

СЈЕЋАЊЕ НА СУСРЕТЕ С ДРУГОМ ТИТОМ У ТОКУ НОР-а

Доста пута сам срео друга Тита у рату и после рата. Осврнућу се на неке сусрете из периода рата.

Први пут сам срео друга Тита крајем маја 1942. године у Пиви. После нашег неуспјешног напада на Колашин и четничке противофанзиве, у другој половини маја, одступали смо преко Сињајевине и Дурмитора према Пиви. Кад смо прешли Сушицу, срео ме курир Врховног штаба и пренио наређење да се јавим Врховном команданту. Нашао сам га у сеоској кући, брвнари. Као командант Комског партизанског одреда репортирао сам о стању на фронту и распореду својих батаљона. Пажљиво ме је саслушао, руковао се са мном и показао да сједнем. Још ме је припитао о исхрани и наоружању бораца и слично. Рекао је куриру да ми донесе шољу млијека и парче хљеба. Бранио сам се да нијесам гладан, али, изгледа, цијело моје стање говорило је друкчије, па сам његову поновну сугестију да војник треба да једе кад год му се укаже прилика прихватио без отпора. У току даљег разговора друг Тито ме упознао са италијанском и четничком офанзивом и нашим даљим изгледима. Рекао је да ћемо морати напустити Црну Гору и да ће се од наших батаљона формирати пролетерске бригаде и кренути у другом правцу. Није било забринутости на његовом лицу, па сам и ја такво расположење пренио у свој штаб.

Други сусрет је услиједио 19. јуна код села Љубине, два дана по формирању наше Четврте пролетерске (црногорске) бригаде. Друг Тито је говорио пред стројем бригаде, јасно, одлучно и програмски, као да се обраћа свим борцима ослободилачког рата и свим нашим народима. Историчари су касније записали да је то био један од његових најзначајнијих говора у току рата. — Оцјењујући наше дотадашње борбе, рекао је: „Ваш пут од почетка Устанка доведе, славан је и остаће као свијетли траг у историји наше борбе. Ми ћемо пронијети заставу народно-ослободилачке борбе, заставу оружаног братства и јединства наших народа кроз нове крајеве Југославије. Ми ћемо бити сијачи братства међу народима. Наша борба биће тешка. Ми ћемо често

бити без хране, често и без муниције. Али, припремићемо се да све јуначки издржимо. Југославија се не да побиједити, њен херојски отпор је чини непобједивом“. Те ријечи оставиле су дубоку импресију на све нас, уливале нову снагу и наоружавале чврстом вјером у коначну побједу.

Посебно ми је остао у сјећању сусрет нашег Другог батаљона (Четврте прол. бригаде) са Врховним командантом код Млиништа (у Босанској Крајини) септембра 1942. године. Након извршења борбеног задатка, наш батаљон се одмарао на једном пропланку, на ивици шуме. Једна група бораца упутила се преко ливаде према нама. Ускоро смо препознали Врховног команданта. Пошао сам му у сусрет и предао рапорт, а онда смо у кругу посједили око њега. Спонтано је почео разговор, који је трајао скоро два сата. Борци и старјешине су постављали разна питања, из свих области нашег интересовања. У првом реду о стању на Источном (Руском) фронту и другим фронтовима, односу снага, односима међу савезницима и нашем односу према Енглеској и Америци у вези с њиховим држањем према нашој борби, зашто западни савезници помажу четнике и усташе, зашто се не отвара други фронт у Француској, зашто нам Совјетски Савез не пружа помоћ у опреми и наоружању, када ће се формирати наша Скупштина и Влада, какве су перспективе за наш повратак у Црну Гору и слично, и тако даље. — Друг Тито је са великим задовољством, врло одређено и исцрпно, одговарао на сва постављена питања, а и потпитања која су убацивана ако је неко сматрао да би требало још нешто рећи. Најтеже је било одговорити на питање бораца зашто немамо помоћи од Црвене армије, затим о искрености савезништва међу савезницима и о нашем односу према западним савезницима, који отворено помажу заједничке непријатеље. По тим темама било је највише додатних питања, а углавном су их постављали стари, искусни комунисти, којих је било доста у батаљону. Било нам је убједљиво Титово објашњење да ће нас западни савезници ипак морати признати кад још више ојачамо и створимо још више слободне територије, али у погледу помоћи од стране Црвене армије, иако није било накнадних питања, остале су неке интимне резерве. Са задовољством је прихваћено Титово наговјештење да се неће дуго чекати на формирање органа нове народне власти за читаву земљу, и слично. — И док се тако, у једној изузетној атмосфери, претресала укупна политика, унутрашња и спољна, страсни пушачи су се ревносно послуживали Титовим цигаретама и све се више примицали уз њега. Када је кутија испражњена — отворена је и посљедња резерва, негдје у цепу заостала паклица, али је и она зачас исцрпена. А и разговор се привео крају. Врло радосни испратили смо друга Тита и изразили жељу да нам опет дође, што је он прихватио, чим му се за то укаже прилика. Кроз читав период рата радо смо се сјећали тог разговора и били

горди што је наш батаљон, можда једини у НО војсци, имао ту срећу да са Врховним командантом води тако исцрпне разговоре.

Само пар мјесеци касније, средином децембра 1942. године, батаљон се нашао у ситуацији да извршава наређење Врховног команданта, издато штабу Друге пролетерске дивизије, садржано само у три ријечи: „Ливно мора пасти“. Вјероватно да нам је и поменути сусрет и разговор са Врховним командантом наметнуо посебну обавезу да баш ми, из Другог батаљона, дамо изузетан допринос да се та наредба изврши, па смо са батаљонског скупа, по ослобођењу града, другу Титу послали рапорт такође у три ријечи: „Ливно је пало“.

У току пете непријатељске офанзиве, Друга далматинска бригада маршевала је од Врбничких колиба према Миљевини. Нијесмо очекивали судар са непријатељем, мада га нијесмо ни искључивали у таквој ситуацији испреплетаних фронтова. По преласку Врбничке ријеке, излазећи на благе пошумљене падине, наши извиђачи наишли су на телефонски пољски кабл, па нам је било јасно да је у близини неки њемачки штаб, односно јединица. Наредио сам да се челни батаљон развије у стријелце. Ускоро извиђачи јављају да је у покрету према нама њемачка јединица, јачине до једне чете. У полукругу заузели смо погодне положаје и пустили Њемце да нам приђу, тако рећи на дохват руке. На дати сигнал просула се жестока ватра из пушака, пушкомитраљеза и машинки. Грунуле су ручне гранате. Шума је јечала и све је изгледало као страشان пожар. То није дуго трајало, можда око 20 минута, или мање. Није се огласила никаква њемачка команда, већ само јауци. А Њемци су изгубљени ако нема команде. Неки су дигли руке у знак предаје. Ватра се стишала, још по који пуцањ, и онда још једно детаљно претраживање терена и прикупљање ратног плијена. Заробили смо радио-станицу, преко 20 пушака и машинки, неколико пушкомитраљеза и друге опреме. У ранчевима погинулих Њемаца нашло се нешто двојека и чоколаде. — И тек што смо предахнули, наши осматрачи извјештавају да нам прилази мања колона партизана. На наше запрепашћење, препознајемо врховног команданта, друга Тита, и команданта наше дивизије Пека Дапчевића, са свега једном десетином Пратећег батаљона. Пошао сам у сусрет и предао рапорт Врховном команданту. Једва сам стишавао узбуђење и осјећање неког накнадног страха, који је извирао из могуће и логичне претпоставке: А шта би било да је та наша колоница са Врховним командантом наишла само пола сата раније, или да је наша бригада толико закаснила! Друг Тито је схватио моје узбуђење и разним питањима трудио се да се што прије пређе на текуће ствари: о нашим и непријатељским губицима, даљем нашем задатку и слично. Понудили смо их са

нешто чоколаде и двопека, и на фин начин одредили им мјесто у колони бригаде.

Мој посљедни ратни сусрет са Врховним командантом био је почетком фебруара 1945. године. Претходног дана, као начелник штаба Прве армије, обавијештен сам телефоном из нашег 1-енегалштаба да се ујутру у 9 сати јавим Врховном команданту ради одласка на нову дужност. Био сам више него изненађен. Већ су биле у току припреме за пробој Сремског фронта... Но, у одређено вријеме био сам у кабинету Врховног команданта. Код Тита је био друг Кардељ и још неколико сарадника, а стигли смо ми неколицина, позвани ради упућивања на нове дужности. Друг Тито нам је изнио ситуацију на Косову и Метохији. — Под утицајем разних обавјештајних служби и других непријатеља наше социјалистичке власти оформљене су знатне одметничке снаге у јачини од 20 до 30 хиљада, већином заведених сељака. Повремено су држали власт у Гњиланима и Урошевцу, нападали Звечан и припремали напад на Трепчу и Косовску Митровицу. У овој работи, осим њемачке обавјештајне службе и агената раније италијанске обавјештајне службе, умјешани су и прсти обавјештајних служби Енглеске и Америке. Заједнички им је циљ да се на подручју Космета оформи и што трајније одржи жариште отпора против новог социјалистичког поретка у Југославији. А други стратешки циљ удруженог непријатеља је: да се постојањем таквог жаришта помогне сређивању стања у Грчкој, односно гушењу напредних снага у тој земљи. На бази такве процјене друг Тито, у улози и Врховног команданта и Предсједника владе, донио је одлуку да се на Космету заведе посебно стање, тј. Војна управа, и да се у што краћем року скрши војна побуна реакционарних снага којом руководи фашистички покрет балиста, те да се што прије нормализује стање и створе услови да органи народне власти могу нормално обављати своје дужности на цијелој територији области. За извршење тог задатка одређене су довољне снаге и остављен релативно кратак рок. На постављено питање, у улози команданта Оперативног штаба и Војне управе, одговорио сам да ми је задатак јасан и да ће бити извршен. Највећи број заведених сељака, послје првих судара, вратио се кућама. Тврдо балистичко језгро фашистичких плаћеника и поборника некакве „велике“ зоговске или сличне „Албаније“, којом су руководили познати квислинзи Шабан Палужа и Мехмед Градица, коначно је скршено и уништено, у првом реду захваљујући не само ангажовању Оперативних јединица, у којима су били претежно Шиптари, већ и цијелог становништва. У политичком раду на терену помогле су, у кратком задржавању, и двије албанске дивизије у повратку од Вишеграда према Тирани.

Мој последњи рапорт Врховном команданту приликом сусрета у периоду док је још рат трајао био је, по прилици, следећи: Војне јединице су извршиле постављени задатак и чврсти су гранит и ослонац социјалистичке народне власти; важан су чинилац у политичко-културном и просвјетом раду на терену, па и знатна помоћ на пољима газдинстава са оскудном радном снагом. — На такав мој извјештај није било никаквих примједби од стране Врховног команданта.

Саво Дрљевић